

Cumhuriyetin İlk Yıllarında Ulusal Sağlık Politikalarının Işığında Birinci Milli Diştababeti Kongresi *

First National Dental Congress in the Light of National Health Policies in the First Years of the Republic of Türkiye

Emin Murat Cangerⁱ, Serap Şahinoğluⁱⁱ

ⁱDoç. Dr., Doktora Öğrencisi. Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Tıp Tarihi ve Etik AD. <https://orcid.org/0000-0002-0798-9355>

ⁱⁱProf. Dr. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıp Tarihi ve Etik AD., <https://orcid.org/0000-0003-4462-2402>

ÖZ

Giriş: Kurtuluş Savaşının kazanılmasıyla sonuçlanan yıkıcı ve yıpratıcı süreç geride genç nüfus kaybının yanı sıra salgın hastalıklarla da boğuşan bir toplum bıraktı. Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümetleri ve sonrasında gelen cumhuriyet hükümetleri hem bu sağlık sorunlarıyla mücadele, hem de sağlık personeli ve kuruluşlarının sayısının artırılması ve ülke sathına yayılması çabasına girişti. Bunda Dr. İbrahim Refik (Saydam) Beyin çabaları büyük öneme sahiptir. Bulaşıcı hastalıklarla mücadele etmeye, sağlıklı nesiller yetiştirmeye ve ölümleri azaltmaya yönelik yasalar cumhuriyetin erken dönemlerinde çıkartıldı. 1908 yılında temeli atılan ve 1909 yılında eğitime başlayan Dişçi Mektebinin kuruluşundan üç yıl sonra "Tıp Fakültesi Dişçilik Şubesi Mezunin ve Talebe Cemiyeti" adlı bir dernek kuruldu. Birinci Dünya Savaşı nedeniyle faaliyetine devam edemeyen bu derneğin yerine kurulan "Müslüman Diştababetleri Mezunin ve Talebe Cemiyeti" adındaki dernek, Türk diş hekimliği tarihindeki ilk bilimsel kongre olan ve ülkemizdeki sayısı yaklaşık 300 olan diş hekimlerinin yarısının katıldığı "Birinci Milli Diş Tababeti Kurultayını" düzenledi. Bilimsel bir içeriğe sahip olan bu kongrede tartışılan ve diş hekimlerinin bilgi düzeylerini yükseltecek konu başlıkları yanında, dönemin sağlık politikası olan halk sağlığı uygulamalarıyla benzerlik gösteren koruyucu ve önleyici diş hekimliği ile ilgili sunumlar da yapıldı.

Amaç: Diş hekimliğimizin erken döneminde koruyucu ve önleyici diş hekimliğinin ülkemizdeki konumunun düzenlenen ilk ulusal kongredeki yansımalarını cumhuriyetin ilk yıllarındaki sağlık politikaları çerçevesinde değerlendirmektir.

Sonuç: Çeşitli önerileri içeren bu sunumlarda ve sonrasında yapılan tartışmalarda belirtilen görüşlerin yanı sıra İstanbul'da bu amaca yönelik bir takım çalışmaların yapıldığının da anlaşılması, ülkemizde koruyucu ve önleyici diş hekimliği kavramına modern diş hekimliğinin erken bir döneminde dahi önem verildiğini göstermektedir ve önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Diş hekimliği tarihi, Kongreler, Diş hekimliği, Halk sağlığı, Koruyucu diş hekimliği

ABSTRACT

Introduction: The wearisome process that resulted in the victory of the War of Independence left behind a society struggling with epidemic diseases and the loss of young population. The governments of the Grand National Assembly of Turkey and the governments of the republic attempted to not only to fight with health problems, but also increase the number of health personnel and institutions. In this Dr. İbrahim Refik (Saydam) Bey's efforts are of great importance. In 1912, four years just after the constitution of the Dentist School, an association called "Medical Faculty Dentistry Branch Alumni and Student Society" was established. "Muslim Dentists Alumni and Student Society", which was founded in place of that association organized the "First National Dental Medicine Congress". This was the first scientific congress of the Turkish dentistry and approximately 300 dentists were participated. In this congress, presentations on protective and preventive dentistry, which are similar to the public health practices and health policies of the period, were also made..

Aim: To evaluate the reflections of the position of preventive and preventive dentistry in our country in the early period of our dentistry in the first national congress, within the framework of health policies in the first years of the republic.

Conclusion: The opinions expressed in presentations, the discussions after them, and the understanding that works are carried out for this purpose in Istanbul, revealed that importance was given to the concept of protective and preventive dentistry even in an early period of modern dentistry in our country.

Keywords: History of dentistry, Congress, Dentistry, Public Health, Preventive Dentistry

* Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi, 2023;13(3):521-528

DOI: 10.31020/mutfd.1279493

e-ISSN: 1309-8004

Geliş Tarihi – Received: 08 Nisan 2023; Kabul Tarihi - Accepted: 10 Temmuz 2023

İletişim - Correspondence Author: Emin Murat Canger < emcanger@erciyes.edu.tr >

Giriş

Sağlık bireyin, dolayısıyla da toplumun etkinliğini başarılı bir şekilde sürdürebilmesi için temel bir unsurdur. Sağlık hizmetlerinin bir felsefesi olmalı, hizmetlerin bunun yol göstericiliğinde düzenlenip yapılandırılmasını sağlamak için de bir politikası bulunmalıdır.¹

Balkan Savaşları, Birinci Dünya Savaşı ve ardından Kurtuluş Savaşı, uzun yıllara yayılan ekonomik ve sosyal bir tahribata yol açmıştı. Bu nedenle Cumhuriyet'in kuruluş döneminde sağlık sorunları çok boyutlu oldu. Bu sorunların en önemlilerinden olan salgın hastalıklar ülke genelinde ciddi bir sorun oluşturmaktaydı ve var olan sağlık profesyonelleri nicelik olarak bunlarla baş edecek bir düzeyde olmaktan çok uzaktı.²

Cumhuriyetin ilk yıllarındaki sağlık politikalarının ülke şartları ve gereksinimlerine yönelik olarak belirlendiği görülmektedir. Bunların uygulamasına yönelik olarak çıkarılan ve hala yürürlükte olan temel yasalar (1219 Sayılı Tababet ve Şuabatı Sanatlarının Tarzı İcrasına Dair Kanun ve 1593 sayılı Umumi Hıfzısıhha Kanunu) Cumhuriyet'in ilk on yılının eseridir.^{3,4} Sağlık Bakanlığının temelini oluşturan Sıhhat ve Muavenet-i İçtimaiye Vekâletinin (Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı) kuruluşu ile ilgili yasa da 3 numaralı yasa olarak 2 Mayıs 1920 tarihinde çıkarılmıştır. Burada öne çıkan düşünce sağlığın iyileştirilmesinin sosyal yardım ile birlikte olabileceğinin vurgulanmasıdır. İlk Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Hükümetinin bu tarihten bir gün sonra kurulmuş olması sağlığa verilen önemi göstermektedir. Ayrıca Osmanlı İmparatorluğunda önce İçişleri Bakanlığı'na bağlı bir daire, sonra da "Dâhiliye ve Sıhhiye Nezareti" olarak organize edilen ulusal sağlık yönetiminin, münhasır bir bakanlık şeklinde organize edilmesi de ülke yönetiminin sağlığa belirgin bir değer verdiğinin göstergesi olarak kabul edilebilir.^{5,6}

Burada amaçlanan salt nüfusu değil, ülkenin kalkınması için gerekli olan sağlıklı birey sayısını arttırmaktı. Bu düşünceyle "sağlığın korunma ve geliştirilmesi", "ölümlerin azaltılması" ve "bulaşıcı ve salgın hastalıklarla mücadele" sağlık politikası olarak belirlendi. Bu Atatürk'ün söylevlerinde de ifadesini bulmaktadır.⁶

TBMM Dönemi ve Cumhuriyet'in İlk Yıllarındaki Sağlık Politikaları

TBMM Hükümetinin ilk Sıhhiye ve Muaveneti İçtimaiye Vekili Dr. Adnan Bey (Adivar) (1882-1955) oldu. Bu dönem sağlık dâhil olmak üzere ülkenin idari bilgi birikiminin İstanbul' da olduğu bir dönemdir. İlk işlerden biri olarak Anadolu'da görev yapan hekimlerin isimleri telgrafla istendi ve kayıt altına alındı. Her ne kadar mevcut örgüt yapısı fazla değiştirilmediyse de vekâletin gereksinimlerine uygun bazı değişiklikler yapıldı. Bunlardan biri merkez teşkilatında bir Hıfzısıhha Dairesinin kurulmasıydı. Sahada ise Sağlık Müdürlükleri, Hükümet, Belediye ve Karantina Tabiplikleri ile Küçük Sıhhiye Memurlukları korundu.⁷ 10 Mart 1921 tarihinde Dr. Adnan Bey'in yerine Dr. İbrahim Refik Bey (Saydam) (1881- 1942) vekil olarak seçildi. Cumhuriyetin ilk dönemlerinin sağlık politikasının esas olarak "halk sağlığı" kavramı çevresinde şekillendiği görülmektedir. Bu bakanlığın merkez örgütünün asıl hizmet biriminin "Hıfzısıhha Dairesi" olması ile desteklenmektedir.⁶

Dr. İbrahim Refik Beyin hazırlamış olduğu programda devletin sağlık teşkilatını kurmak, sağlık politikalarının uygulanabilmesi için gerekli yasal alt yapıyı oluşturmak, hekim sayısını arttırmak, ebe ve sağlık memuru yetiştirmek ile numune hastaneleri ile doğum ve çocuk bakımevleri açmak vardı. Ancak verem sanatoryumu açmak, sıtma, frengi, trahom ve diğer sosyal hastalıklarla mücadele etmek, teşkilatlanmayı köylere kadar yaymak ile merkez hıfzısıhha müessesesini ve hıfzısıhha okulunu kurmak gibi halk sağlığına yönelik hedefler de programın dâhilindeydi.⁴ Atatürk'ün "Umumi Hıfzısıhha Kanununun" yürürlüğe girmesinden iki yıl önce meclis kürsüsünde bu yasayla ilgili tasarladıklarından söz etmesi, bu konudaki destekleyici tutumunu açıkça göstermektedir. Bu yasada devlet, halkın sağlık sorunlarına çözüm bulmayı etik bir yükümlülük olarak benimsemekte, bu konuda görev ve sorumluluğu kabullenmekteydi.⁶

Dr. Refik Beyin vekillik döneminde hazırlamış olduğu plandaki hedeflerin önemli bir kısmına ulaşıldığı görülmektedir. Bu dönemde özellikle koruyucu sağlık hizmetlerine önem ve öncelik verilerek gerekli harcamalar ulusal bütçeden karşılandı. Tedavi edici sağlık hizmetlerinin yürütülmesi sorumluluğu ise yerel yönetimlere bırakıldı.³

1924 yılında Ankara’da yapılan sıtma mücadelesi ile başlayan bulaşıcı ve salgın hastalıklarla savaş tüm ülke sathına yayıldı. Bu amaca yönelik olarak 1926 yılında 839 sayılı “Sıtma Mücadelesi Kanunu” çıkarıldı ve mücadeleyi yürütmek üzere yurt çapında bir sıtma savaş teşkilatı kuruldu.² Sıtmanın yanı sıra çiçek, tifüs, trahom, verem ve frengi gibi ülkede yaygın olarak görülen hastalıklarla mücadele için de özel örgütlenmelere gidilerek o dönem şartlarında önemli başarılar elde edildi.^{2,3}

1928 yılında Hıfzıssıhha Enstitüsü kuruldu. Ülkenin koruyucu hekimlik etkinliklerinde büyük katkısı olan bu enstitü, kuruluşundan hemen sonra ülkenin serum gereksinimi karşılayabilir hale geldi. 1933 yılında kuduz, 1934 yılında da çiçek aşısı üretimi başladı. 1936 Yılında Hıfzıssıhha Mektebi açıldı, 1937 yılında da kuduz serumunun üretimi başladı. Zamanla üretilen aşı ve serumların gereksinim duyan ülkelere gönderilebildiği bir kapasiteye ulaşıldı.⁸ Ayrıca koruyucu sağlık hizmetlerini hekimler için çekici hale getirmek amacıyla, dönemin memur maaşlarından çok daha yüksek bir ücret sistemi benimsendi.³

Yerel yönetimlere yol gösterici olarak ve yardımcı olmak üzere Ankara, İstanbul, Sivas, Erzurum ve Diyarbakır gibi büyük illerde doğrudan vekâlete bağlı “Numune Hastaneleri” açıldı. Ayrıca bazı illerde de doğum ve çocuk bakım evleri kuruldu.³

Diş Hekimliği Eğitiminin Başlaması

Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye Muallimler Meclisinin 9 Kasım 1908 tarihinde yaptığı toplantıda alınan Eczacı ve Dişçi Mekteplerinin bütçelerinin ayrı ayrı hazırlanıp Maarif Vekili Emrullah Efendi’ye (1859- 1914) gönderilmesi kararı, diş hekimliği eğitiminin başlamasına yönelik atılmış ilk adımdır. Ancak yönetimin tek bir müdür tarafından yürütülmesinin sağlanması ve bazı derslerinin ortak verilmesi suretiyle tasarruf edilmesi düşüncesiyle okul Dişçi, Eczacı, Kabile ve Hastabakıcı Mektebinin bir şubesi olarak açıldı. Mustafa Münif Paşa (Kocaoğlan) (1855-1937) müdür, Halit Şazi Bey de (1869-1921) Muallimler Meclisi Reisi ve muallim olarak görev yapmaya başladı. Mektep de 1909 yılında İstanbul Kadırga’da Menemenli Mustafa Paşa’nın konağında açıldı.⁹

Türk Diştabipleri Cemiyetinin Kuruluşu

Birinci Milli Türk Diştababeti Kongresini düzenleyen Türk Diştabipleri Cemiyeti, “Tıp Fakültesi Dişçilik Şubesi Mezunin ve Talebe Cemiyeti” adı ile 1912 yılında kuruldu. İlk başkanı da Halit Şazi Bey idi. Birinci Dünya Savaşı sırasında üyeleri askere alındığından, cemiyet faaliyetini durdurmak zorunda kaldı. 31 Mart 1922’de de Muallim Hüseyin Talât’ın başkanlığında “Müslüman Diştabipleri Mezunin ve Talebe Cemiyeti” adında bir başka cemiyet kuruldu ve 14 Temmuz 1923’de faaliyete başladı.^{9,10} Bu cemiyetin Türk diş hekimliğine en önemli hizmetlerinden biri, 1924 yılında “Diştabipleri Cemiyeti Mecmuasını” çıkarmak oldu. Mecmua Haziran 1928 tarihinden sonra yeni harflerle yayınlanmaya başladı.⁹⁻¹¹

27 Mart 1925 günü yapılan genel kurul toplantısında “Müslüman Diştabipleri Mezunin ve Talebe Cemiyetinin” adı, “Türk Diştabipleri Cemiyeti” olarak değiştirildi. İlk reisliğe Diştabibi Hasan Hayri Bey getirilmiş olsa da hocaların yönetimde olmasının daha yararlı olacağı düşüncesiyle idare kurulu istifa ederek yerlerine de hocalardan oluşan bir yönetim getirildi.⁹

Kongrenin Başlaması

Kongrenin düzenlenmesine Türk Diştabipleri Cemiyetinin 29 Nisan 1932 tarihli toplantısında karar verildi. Kongrenin amacı diş hekimliği mesleğinin ülkede tanıtılması ve diş hekimlerinin bilgi düzeylerinin geliştirilmesi olarak belirlendi. Yirmi kişilik kongre heyeti belirlendikten sonra hazırlıklar başladı. Kongrenin ilk beyannamesi de Diştabipleri Cemiyeti Mecmuasının Mayıs- Haziran 1932 tarihli 51. sayısında kongre umumi kâtibi Orhan Abdullah (Okuy) (1898- 1975) Bey tarafından yayımlandı.⁹

1 Kasım 1932 tarihinde İstanbul'da Darülfünun Kongre Salonunda başlayan kongreye toplam 150 diş hekimi katıldı. Bunların 112'si İstanbul'dan, yedisi Ankara'dan, dördü İzmir'den, dördü de Samsun'dandı. Yirmi üç diş hekimi ise yurdun çeşitli bölgelerinden katılmaktaydı.¹² Kongreye yurtdışından katılan olmamıştı. O dönem Türkiye'deki diş hekimi sayısının yaklaşık 300 olduğu düşünülürse, kongreye katılan diş hekimi sayısının hiç de azımsanmayacak bir düzeyde olduğu anlaşılır.¹⁰

Kongrede Sunulan Bildiriler

Altı gün devam eden kongrede yapılan toplam 9 oturumda 6 rapor, 27 bildiri sunulup, 6 uygulama gösterisi yapıldı, bir de sergi açıldı.^{9,12,13} İlk oturum Darülfünun Konferans Salonunda, saat 14.00'de ve Diştababeti Mektebi Müdürü Prof. Dr. Dt. Kazım Esat Bey (Devrim) (1885-1951) başkanlığında yapıldı.¹⁰ Bu oturumda İstanbul Valisi Muhittin Bey (Üstündağ) (1884-1953) İstanbul şehri adına bir konuşma yaptı. Bunu Anatomi Hocası Dr. Nurettin Ali Bey (Berkol), Darülfünun Emin Vekili Müderris Mustafa Hakkı (Nalçacı) Bey (1881-1953)^{9,10,13}, Dr. Kazım Esat Bey, Dr. Ziya Cemal (Büyükkaksoy) (1896-1953) Bey ve Dt. Feyzullah Rasih Bey'in (Doğruer) (1904-1967) konuşmaları ve kongreye gönderilen telgraf ve mektupların okunması izledi.^{9,14}

2 Kasım 1932 tarihinde saat 10'da Dt. Feyzullah Rasih Bey başkanlığında yapılan ikinci oturumda, Dr. Kazım Esat Bey tarafından "Mekteplerde Diş Bakımı", Dt. Suat İsmail (Gürkan) (1903- 1983) Bey tarafından da "Birinci Tesennün Arızaları" başlıklı raporlar sunuldu. Daha sonraki günlerde yapılan dokuz oturumda ağırlıklı olarak tedavi edici diş hekimliği uygulamaları olan cerrahi ve protetik restorasyonlar ile ilişkili sunumlar yapılmakla beraber, diş hekimliğini ilgilendiren tıbbi konular ile ilgili dokuz bildirinun sunulmuş olması, diş hekimliğinin tıp ile ayrılmaz bağlarının olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.^{10,13} Neredeyse kesintisiz bir şekilde on yılı geçkin bir süre devam eden savaşların yarattığı sağlık tahribatından halkın diş sağlığının da etkilendiğini söylemek yanlış olmaz. Bu nedenle oturumlarda konuşulan konuların çoğunluğunun tedavi edici diş hekimliği üzerine olması normal kabul edilmelidir. Bunun yanında cumhuriyetin ilk yıllarındaki halk sağlığı temelli uygulanan sağlık politikalarıyla koşut olarak kongrede az sayıda olsa da koruyucu ve önleyici diş hekimliği ile ilişkili bildirinun tartışılması, diş hekimlerinin toplumun gönencine katkı sunmayı amaçladıklarını göstermektedir. Bu konu Prof. Dr. Dt. Kazım Esat Bey, Prof. V. Dr. Ziya Cemal Bey ve Dt. Feyzullah Rasih Bey'in açılış oturumunda yaptıkları konuşmalarda ortaya konmuştur.¹⁰ Prof. Dr. Dt. Kazım Esat Bey'in ikinci oturumda sunduğu "Mekteplerde Diş Bakım Teşkilatı" rapor ile Prof. V. Dr. Ziya Cemal Bey'in de dördüncü oturumda sunduğu "Ağız ve Diş Hıfzısıhhati" başlıklı rapor da bu kapsamdadır.^{10,13}

Kongrede sunulan raporlar daha sonra kitap halinde yayınlandı. Bu kitapta yayınlanan koruyucu ve önleyici diş hekimliğine yönelik raporlar şunlardı:

1. Prof. Dr. Dt. Kazım Esat Bey: Mekteplerde Diş Bakım Teşkilatı

Sunumun başında bu konuyla ilgili raporun sunulmasını kongre üyelerinin kendisinden istediğini belirten Kazım Esat Bey, ülkemizdeki okullarda kurulmasının gerekliliğini savunduğu çocuk diş tedavi sisteminin halk sağlığı ile ilişkili olduğunu vurguladı. Bunu desteklemek için de çocuklardaki diş çürüklerinin meydana getireceği diş ağrısının okul başarısızlığındaki etkisi ile dönemin en ölümcül hastalıklarından olan verem ile

çürük ve çapraşık dişlerin bir sonucu olarak gelişen yetersiz beslenme arasındaki ilişkiyi gösterdi. Tüm bu örnekleri diş sağlığını korumanın önemini vurgulamak için veren Kazım Esat Bey, bunun korunması için düzgün diş fırçalamanın, düzenli diş hekimine gitmenin ve çiğnemeyi düzgün biçimde yapılmasının gerekliliğini de ifade etmekteydi.¹⁵

Kazım Esat Bey İngiltere, Almanya, Fransa, Japonya, ABD, Norveç, İsveç, İsviçre’den örnekler vererek bir kuruluş önerisi sunmaktaydı. Fransa’dan verdiği örnekte, yalnızca hayır kurumlarının desteği ile kurulan ve her köyde bir fotöy (diş hekimi koltuğundan) ibaret olan 5000 adet tedavi birimi bulunmaktaydı. Buradan yola çıkarak, ülkemiz sathındaki her okulda belirli zamanlarda öğrencilerin ağız taramalarının yapılacağı bir ağız ve diş muayene odasını içerecek şekilde bir teşkilatın kurulmasını önermekteydi. Burada öğrencilerin ortaya çıkan ağız içi durumları kaydedilecek, tedavi gereksinimi olan çocuklar çeşitli bölgelerde bulunan dispanserlere gönderilecekti. Cerrahi, tedavi ve ortodonti servislerini içeren bu dispanserler, seyyar diş muayenehaneleri ile de desteklenecekti. Kazım Esat Bey’e göre bu sistemin görevi yalnızca diş tedavisi değil, aynı zamanda da süt dişlerinin önem ve görevleri konusunda da aileleri bilinçlendirmektir.¹⁵

2. Dr. Diştabibi Ziya Cemal Bey: Ağız ve Diş Hıfzısıhhatı

Bu raporda Ziya Cemal Bey ağız ve diş sağlığını korumaya yönelik çabaların anne karnında iken başlamasını, bütün yaşam boyunca da devam ettirilmesi gerektiğini belirttiikten sonra, bu amaca yönelik olarak diş hekimlerine düşen görevin çok önemli olduğunu vurgulamaktaydı. Hamilelerde, bebek ve çocuklar ile yetişkinlerde ağız ve diş sağlığının nasıl olması gerektiğinden söz eden Ziya Cemal Bey, diş çürüğü ile ağız-diş sağlığı ilişkisine değinmekteydi. Gingival sağlığın nasıl korunması gerektiği ve ortodontik aparey ve protetik restorasyonların bakımlarının nasıl yapılacağı yanı sıra, diş fırçaları ve macunlarının sahip olması gereken özelliklerin neler olduğuna değindikten sonra, ağız- diş sağlığını korumaya yönelik kullanılacak ilaç terkiplerini hakkında da bilgiler vermekteydi. Bu raporun en önemli bölümlerinden birini de diş fırçalamanın nasıl yapılması gerektiğini çizimlerle anlatan bölümdü. En son olarak ağız ve diş sağlığının sağlanması ve devam ettirilmesine yönelik ülkemizde yapılması gerekenlerle ilgili öneriler de raporda sunulmaktaydı.¹⁵

Ziya Cemal Bey bu amaçla köylerde yaşayanlar başta olmak üzere, tüm halka gazete, radyo, sinema filmleri, bilgilendirici broşürler yoluyla ağız ve diş sağlığının önemini anlatmak ve nasıl yapılacağını öğretmek gerektiğini açılıştaki yaptığı konuşmada da vurgulamıştı. Bu amaca yönelik olarak özellikle Halkevlerinde uygulamalar yapılmasını, öğretmenlerin de bu konuda eğitilmesinin önemini belirten Ziya Cemal Bey, koruyucu diş hekimliğine yönelik merkezlerin açılması için belediyeler ve Himaye-i Etfal nezdinde girişimlerde bulunulması gerektiğini de konuşmasında ifade etmekteydi.¹⁶ Ziya Cemal Bey bu husus kongre sonundaki teklifler bölümünde de sundu.⁹

Oturlardan sonra sunulan bildirimler ile ilgili olarak tartışmalar da yapıldı. Kazım Esat Bey’in raporundan sonra yapılan tartışmada Ziya Cemal Bey, yaptığı kontrollerde çürüğü olmayan çocukların oranının yalnızca %2- 4 arasında olduğunu tespit etmesinin özellikle çocuklarda koruyucu diş hekimliği konusunun önemini ortaya koyduğunu ifade ederek yorumuna başladı. Daha sonra Kazım Esat Bey’in bu konuda öğretmenlerden yardım alınması fikrinin öğretmenlerin bu konudaki bilgilerinin yeterli olmaması, derslerde de ağız ve diş sağlığı konusunun geçmemesi, öğrencilere “dişlerinizi temiz tutunuz” demekle ağız ve diş sağlığı konusunda bilinçlenmelerinin sağlanamayacağı gibi nedenlerle, öncelikle öğretmenlerin bu konuda eğitilmeleri gerektiğini vurguladı. Mehmet Rıza Bey ise Kazım Esat Bey’in teklifinin ve sunduğu modelin çok önemli olduğunu, ancak ilk etapta büyük bir teşkilat kurmanın zor olacağını, ilk olarak hastanelerde bulunan diş servislerinin önerilen modele uygun hale getirilmesinin daha uygun olacağını belirtti.¹⁶

Ortodonti muallimi Dt. Orhan Abdullah Bey koruyucu diş hekimliğinin yetersizliğine vurgu yaparak, Galatasaray Lisesinde yaptığı çalışmada problemsiz ağız olanların oranının yalnızca %2 olduğunu, bunların da 19- 20 yaşında gençlerden oluştuğunu ifade etti. Orhan Abdullah Bey ertesi yıl yaptığı taramada ise %68 oranında sorunlu ağız tespit ettiğini yorumuna ekledi. Ayrıca kurulması önerilen koruyucu diş hekimliği teşkilatının öneminin bu sonuçlardan anlaşıldığını belirterek, buralarda ortodontistlerin de bulunması gerektiğini vurguladı. Mehmet Rıza Bey ise ülkenin ekonomik durumu göz önünde bulundurulduğunda böyle bir geniş kapsamlı teşkilatın ilk anda kurulmasının zor olacağını ifade ederek, hastanelerin bir kısmında var olan diş servislerinin çocuk diş hekimliği hizmeti verecek şekilde yeniden teşkilatlandırılmasını ara bir çözüm olarak önerdi.¹⁷

Bu sunuma Mutahhar Bey'in yaptığı yorum ise ilginç sonuçlar ortaya koymaktaydı. Kapsamlı istatistikler de veren Mutahhar Bey, yurtdışındakiler kadar kapsamlı olmamakla birlikte, Edirnekapı, Beşiktaş ve Üsküdar'da, Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekâletinin yardımları ile kurulan, masrafları da İstanbul Belediyesi tarafından karşılanan üç adet "Süt ve İlk Mektep Çocukları Bakımevi" olduğunu belirterek önerilen teşkilatın aslında var olduğunu ifade etti. 1931 yılında açılan bu bakımevlerinde birer göz, kulak, burun ve boğaz, kadın doğum ve çocuk doktorundan başka bir diş hekiminin de bulunduğunu ifade eden Mutahhar Bey, kendilerine ayrılmış bölgelerdeki çocuklardan sorumlu olan bu kuruluşlarda haftanın iki günü 09.00- 17.00 saatleri arasında diş hekimliği hizmetinin verildiğini de belirtmekteydi. Aileler tarafından çocuklar buralara getirilebildiği gibi, sorumluluk alanına giren okullarda bulunan öğrenciler zaman zaman buralara çağırılarak muayeneleri yapılarak mevcut ağız içi durumları ortaya çıkarılmakta, gereken tedaviler de yapılmaktaydı. Bu bakımevlerinde yalnızca diş tedavileri yapılmamakta, ağız ve diş sağlığını korumaya yönelik eğitimler de verilmekteydi. Mutahhar Bey'in bu konuşması ilginç bir tartışmayı da beraberinde getirdi. Suat İsmail Bey Kazım Esat Bey'in raporunun tüm Türkiye'yi kapsayacak bir teşkilatın kuruluşunu amaçladığını, Mutahhar Bey'in sözünü ettiği teşkilatın ise yalnızca İstanbul'da küçük bir bölgeye hitap ettiğini belirtti. Kazım Esat Bey Mutahhar Bey'e yanıt olarak kendisinin sunulan raporu tam kavrayamamış olduğunu öne sürerek, sözü edilen üç bakımevinde yapılan tedavilerin kontrolü için çocukların tekrar çağırılıp çağırılmadığının şüpheli olduğunu ve tüm İstanbul'a hitap edemeyeceğini ifade ederek yetersiz kalacağını öne sürdü. Mutahhar Bey ise Kazım Esat Bey'e hak verdiğini ancak dönemin şartları gereği ülke sathına yayılan bir teşkilatın kurulmasının zor olacağından bu işin zaman yayılması gerektiğini, kendi teşkilatlarını ise örnek gösterdiğini ifade etti.¹⁷

İstanbul'un bir bölümünü yansıtan bu sonuçlar, Türkiye'nin 1930'lu yıllardaki çocuk ağız ve diş sağlığı durumunu yansıtmaması bakımından önemlidir. İstanbul dışındaki diş hekimi sayısının az olduğu öngörüldüğünde de Anadolu'nun durumu tahmin edilebilir. Burada sunulan bir rapor ve buna yapılan yorumlardan, cumhuriyetin ilk 10 yılı içerisinde koruyucu diş hekimliğinin yerleştirilmesine yönelik olarak, İstanbul'la sınırlı da olsa bazı çabaların gösterildiği, bunların tüm ülke sathına yayılması için de projeler geliştirildiği anlaşılmaktadır

Kongre Sonunda Sunulan Öneriler

Kongreye katılanlar, diş hekimliği eğitiminin süresinin arttırılması, diş hekimlerinin ilaç yazabilmelerinin sağlanması, diş hekimlerinin bakanlıkta temsillerinin ve memleket hastanelerinde de istihdamlarının sağlanması, uluslararası kuruluşlara üyelik başvurusu yapılması ile ihtiyaç duyan diş hekimlerinin memleket hastanelerinde bulunan röntgen cihazlarını kullanabilmelerinin sağlanması gibi mesleği geliştirmeye yönelik öneriler sundular. Bunların yanında koruyucu ve önleyici diş hekimliğine yönelik olarak ilk öneriyi aslında Kazım Esat Bey ikinci oturumda sunduğu raporunun sonunda dilekler başlığı altında yapmıştı.

1. Okullarda sergilenmek üzere ağız-diş sağlığının önemini vurgulayan görsel açıdan zengin yazılı materyallerin hazırlanması

2. Ağız- diş sağlığının öneminin vurgulanmasına yönelik olarak öğretmenlerin de katkı vermesi.
3. Halk sağlığı ile ilgili kitaplarda Ağız- diş sağlığına da yer verilmesi
4. Ağız ve diş sağlığının korunması ve var olan hastalıkların giderilmesini eğitilmiş diş hekimlerinin sağlaması¹⁵

Prof. Dr. Cemal Ziya Bey aşağıdaki teklifleri sundu:

1. Ağız ve diş bakımı için halkın matbuat, radyo, sinema yolları kullanılarak bilinçlendirilmesine çalışılması. Çocukların diş bakım düzeyinin çok düşük olması nedeniyle bu işe özellikle öğretmenlerden başlanması. Bunun için de her yıl Maarif Vekâletinin düzenleyeceği kurslara diş hekimlerinin eğitici olarak katılımlarının sağlanması
2. Yukarıdaki amaca yönelik Türkçe bir film yapılması ve her tarafta bedava gösterilmesinin sağlanması
3. Köylüyü aydınlatmak için diş hekimlerinin köylere ziyarette bulunmaları ve halkı bilgilendirmeleri
4. Ağız sağlığının korunmasından söz eden yazılı uyarıların halkın yoğun olarak bulunduğu alanlarda sergilenmesi.⁹

Sonuç

Henüz yirmili yaşlarının başında olan modern Türk diş hekimliğinin geniş kapsamlı bilimsel amaçlı bir kongre düzenleyebilmiş olması, sunum ve pratik gösterim için seçilen konu başlıklarının mesleği geliştirici yönde olması ve tatminkâr sayıda diş hekiminin katılması göz önünde bulundurulduğunda, kongrenin amacına ulaştığı söylenebilir.

Çocuk ağız- diş sağlığı ve koruyucu diş hekimliğine yer verilmesi, Türkiye'deki ciddi sağlık sorunlarının çözülmesi için büyük çabalar harcandığı bir dönemde, bu çabaya diş hekimlerinin katkısı olarak görülmelidir. Günümüz de bile ağız ve diş sağlığı bağlamında bu sorunun tam olarak çözülebildiğini söylemek zordur. Ayrıca Kazım Esat Bey'in sunduğu raporun bireysel olmayıp kongre düzenleme heyeti tarafından kendisinden sunulmasının istenmesi, hem diş hekimlerinin bu konuya verdikleri önemi, hem de dönemin zor iletişim şartlarında bile yurtdışındaki gelişmeleri takip etmekte olduklarını göstermektedir.

Diş hekimliğini ilgilendiren tıbbi konuları uzmanları tarafından anlatılması, iki farklı disiplin arasında bir iş birliğinin sağlanması açısından önemlidir. Dönemin diş hekimlerinin mesleklerinin bilimsel ve toplumsal düzeyini yükseltmeye yönelik yapıcı önerilerde bulunmaları da çok önemlidir.

Kongreye katılım büyük çoğunlukla İstanbul'dan olmuştur. Bunun nedeni mevsimin kış oluşu ve dönemin ulaşım olanaklarının yetersiz olması olarak düşünülebilir. Kongre kayıtlarının bugünkü Türkçe bilgisi ile bile anlaşılabilir olması, dil devrimi sonuçlarının akademik çevreye olumlu yansıdığı şeklinde değerlendirilebilir.

Bilgi

Çalışma için herhangi bir kurumdan maddi destek alınmamıştır. Yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması yoktur. Bu çalışma Hatay'da 8-11 Haziran 2022 tarihleri arasında gerçekleşen IVX. Türk Tıp Tarihi Kongresi'nde bildiri olarak sunulmuştur.

Araştırmacı Katkı Oranı Beyanı

Emin Murat Canger: Fikir, tasarım, veri toplama ve işleme, analiz ve yorum, kaynak tarama ve sağlama, makale yazımı.

Serap Şahinoğlu: Denetleme, analiz ve yorum, veri toplama ve işleme, eleştirel inceleme.

Kaynaklar

1. Akdur R. Sağlık politikaları. İçinde: ağrı E, editör. Sağlık sektöru temel kavramlar, Türkiye ve Avrupa Birliği'nde durum ve Türkiye'nin birliğe uyumu. Ankara: Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi; 2003, pp: 17-8.
2. Nusret Fişek. Türkiye Cumhuriyeti Hükümetlerinde sağlık politikaları. Toplum ve Hekim 1991; 48: 2-4.
3. Cumhuriyetin köktenci modernite projesine doğru. İçinde: Tekeli İ, yürütücü, TÜBA Çevre Komitesi. Türkiye'nin sağlık tarihi bağlamı içinde 1593 sayılı umumi hıfzıssıhha kanunu ve cumhuriyetin sağlık sorunlarına yaklaşımı. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi:2010, pp. 48-56
4. alışal S, Yücel L. Hizmetkâr liderlik: Refik Saydam örneği. Sağlık Akademisyenleri Dergisi 2019;6(3):167-72.
5. Ağırbaş İ, Akbulut Y, Önder ÖR. Atatürk Dönemi Sağlık Politikası. Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi 2011; 733-48
6. Aydın E. Atatürk'ün sağlık kavram ve anlayışı. Ankara Tıp Mecmuası (The Journal of the Faculty of Medicine) 1995;48:43-54.
7. Kökçü AT. Türkiye'de Cumhuriyet dönemi sağlık politikaları. Türkiye Klinikleri J Med Ethics 2014;22(3):98-105.
8. Aksakal Hİ. Dr. Refik SAYDAM önderliğinde Cumhuriyet dönemi sağlık hizmetlerini modernleştirme abaları. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 2017;27(1):219-31.
9. Büyükaksoy C. Türk Dişhekimliği Tarihi. Türk Diştabipleri Albümü. İstanbul: Türk Diştabipleri Cemiyeti, 1946. pp: 3-8.
10. Uzel İ. Birinci Milli Diş Tababeti Kongresi. Ankara: Türk Dişhekimliği Birliği; 2002
11. Büyükaksoy C. Türk Dişhekimliği Tarihi. Diştababeti Okulu 1935 Yılı Albümü. İstanbul: 1935; pp: 2-4.
12. Diştabipleri Cemiyeti Mecmuası 1933;53:9-11.
13. Diştabipleri Cemiyeti Mecmuası 1933;53:12-15.
14. Diştabipleri Cemiyeti Mecmuası 1933;53:23-25.
15. Birinci Milli Diştababeti Kongresi Raporları. Türk Diştabipleri Cemiyeti Yayını. İstanbul: 1932. s. 2-8
16. Diştabipleri Cemiyeti Mecmuası 1932;54:12-13.
17. Diştabipleri Cemiyeti Mecmuası 1932;54:13-15.
18. Diştabipleri Cemiyeti Mecmuası 1932;54:15-19.